

HOGYAN ÉPÍTKEZZÜNK?

Nem kell egészségügyi statisztikákat felsorakoztatni annak bizonyítására, hogy a tanyai, falusi és kisvárosi lakások mennyire egészségtelenek. Nyissunk be tél idején valamilyen kiséxisztencia lakásába és rögtön érezzük a jellegzetes vajdasági szagot, az egészségtelen, szellőtlen, nedves lakások orrfacsaró tartozékát, a tüdőbaj, a skrofli beteg légkörét.

Ha az ok csak a tőkehiányban rejlene, akkor a társadalom mai rendjében szépen be kellene várni, amíg az állam szociális segély címén többet juttathatna a lakásviszonyok szanálására, vagy míg a magántőke olyan szaporulatra tesz szert, hogy hosszúléjratú amortizációs kölcsönök kibocsájtására fanyalodna. Van azonban másik, épp oly fontos ok is: a nép tudatlansága és a megszokott rosszhoz való oktalan ragaszkodása. Ezen pedig nagyobb tőkebefektetés nélkül is lehet, sőt kell segíteni.

Ezeknek a soroknak felvilágosítás a céljuk, olyan — egyébként nem új — tudnivalóknak ismertetése és kihangsúlyozása, amelyeknek alkalmazása nem kerül sokba és a legegyszerűbb háztartások lehetőségeinek határát túl nem haladja. Miután a szállási, falusi és városi lakásokra más és más szempontok a mérvadók, mindegyiket külön fejezetben fogjuk tárgyalni.

1. *A szállási lakóházak* vidékünkön általában vertfalból készülnek. Az anyagot, amelyet szomorú tréfával magyar betonnak neveztek el, a helyszínen ássák ki, nem kell fuvarozni és így olcsó, a munka egyszerű, műszaki iskolázottság nélkül végezhető, szóval amolyan természeti adottság szükséges hozzá, mint a fecskéknel a fészekrakáshoz, vagy az eszkimóknál a hóbavajt kunyhó építéséhez. Hogy ezen hogyan lehetne változtatni, arról egy későbbi cikkünkben számolunk be. Mindenesetre a szállásvilág úthálózatának kiépítésével megkönnyített fuvarozási lehetőségek, nagyobb tüzelőanyag tégláégetéshez, stb. nagyban hozzájárulnának az itt észlelhető viszonyok előnyösebb megváltoztatásához.

Legyünk igazságosak: a vertfal nem is olyan rossz, mint azt híresztelik. Ha jól megcsinálták, egyszerű céljának: teherbírásnak és hőszigetelésnek meg is felel. Nem az a baj, hogy a fal nem téglából készül, hanem az, hogy nedvesség ellen nincs szigetelve. A talajnedvesség a fal hajszalcsöveiben felhúzódik és állandóan nyirkossá teszi a szoba levegőjét. A ház alapjait tehát lehetőleg téglából kell építeni, de néhány sort a padló fölé húzni s közöttük jó minőségű, duplarétegű, bitumennel leragasztott kátránypapírral, vagy bőrlémezzel kell elzárni a talajból felfelé hatoló nedvesség útját. Ilyen kivétel mellett a szigetelés költsége megtérül azáltal, hogy nem kell évente kétszer a nedvességtől lehulló vakolatot javítani és elértük a legfőbb célt: eltűnnek a fal tövében mutatkozó, sötét vízfoltok.

Fogasabb kérdés a padlózás és annak nedvesség ellen való szigetelése. A lakás padlója legtöbbször a földdel egyszinten van, ami helytelen. A padló szintjét az udvarhoz képest legalább három lépcsővel kell felemelni. Ennek a szabálynak be nem tartása tisztán

maradiság, mert a feltöltéssel és a falmagasság lényegtelen emelésével járó költségtöbblet nem elviselhető. Legokosabb a padló alá 30—40 cm vastag rétegben jólkiégett salakot tölteni, ami a nedvesség felhúzóását némileg gátolja. Ha van rá pénz, deszkázní kell, ha nincs, jó az agyagtapasztás is, amely gyakori meszeléssel meglehetősen fertőtleníthető. Ideális volna természetesen a szobák, legalább a hálószoba alapincézése, mert ez biztosítja a padló tökéletes szárazságát. Ez azonban már költségesebb dolog, mert a táglából való pincefal, téglaboltzat, vagy gerenda-menyezet ismét pénzbe kerül és kivitele így sok helyen lehetetlen.

Az agyagpadló és pincenélküliség higiéniai hiányosságán a természet által ingyen adott napfényvel és friss levegővel kell segíteni.

A legtöbb szállási lakóház háttal északnak épül, délre, keletre és nyugatra néző ablakokkal. Az ablakok azonban túl kicsinyek, nem érik el a minimális méretet, a szoba alapterületének egynolcadát. Ezenkívül a déli oldalon legtöbbször széles verandát építenek a ház elé, úgy, hogy az erre nyíló ablakokon keresztül a napfény soha be nem hatolhat a szobába. Helyes elrendezés mellett a konyha és éléskamra ablaka észak felé legyen. Így valamivel légymentesebb lesz és az élelmiszerek is kevésbé romlanak. Viszont a lakószobák, főleg a hálószoba (igaz, hogy szálláson minden szoba az) valamelyik napos égtáj felé nyíló megfelelő nagyságú ablakokkal bírjanak, hogy a napsugár behatolhasson a szoba minden zugába és elvégezhesse fertőtlenítő feladatát. Csak a konyha és kamra előtt legyen veranda, ne vegye el a világosságot és a napfényt a szobák elől.

Nem lehet elég nyomatékosan hangoztatni, hogy az ablak nemcsak világításra, hanem szellőztetésre is való! Közismert dolog, hogy a legtöbb szállási lakóház parányi ablakai ősztől tavaszig nem nyílnak ki, sőt gondosan bedugaszolják, nehogy hideg friss levegő behatolhasson. Így még azt az egyetlen szellőztetési lehetőséget is kizárják, hogy ajtónyitáskor az ablakréseken keresztül valami kicsinyke léghuzat keletkezhesen. A szoba levegője tehát alig cserélődik. Itt megjegyezzük, hogy régebben azt hirdették: a téglafalakon keresztül állandó légcseré folyik, a vertfal azért rossz, mert nem engedi át a friss levegőt. Ma már tudjuk, hogy ez a nézet téves. Semmiféle falon keresztül nem történik lényeges légcseré.

A szegénység, a tüzelőfával való kényyszerű takarékoskodás és nem utolsósorban a maradiság és tudatlanság az oka annak, hogy az emberek nemcsak szálláson, de másutt sem alszanak nyitott ablaknál. Ahol kevesen alszanak egy szobában és kályhafűtés van, még csak tűrhető a levegő. A kályha ugyanis erősen szellőztet, mert a kémény huzatot idéz elő s ajtók és ablakok hézagain át megszerzi az égéshez szükséges levegőt. Am a szálláson banyakemence van, melyet a konyhából fűtenek. Így a szobába sugárzó meleg csak a megáporodott rossz levegőt fűti fel anélkül, hogy a

légcserét befolyásolná. Ezzel a fűtési módszerrel, bármennyire begyökeresedett is — feltétlenül szakítani kell. Ma már vannak igen jó szerkezetű, olcsó kályhák, amelyek lehetővé teszik, hogy a szállásokon termő tüzelőanyag gazdaságosan felhasználható legyen.

A kicsi, légmentesen elzárt ablakok, nedves falak, az alacsonyan fekvő agyagpadlók és a banyakemencefűtés együttesen eredményezik azt a sajátságos, dohos szagot, amely az ágyneműt, fehérneműt és ruhát úgy átítatja, hogy az ilyen lakás lakóján még a szabadban is érezhető az egészségtelen lakás beteg szaga. Ezek a tényezők teszik a szállási szoba levegőjét tűrhetetlenné, a tüdőbaj és sok más nyavalya melegágyává. Szerencsére a földműves az év egyik felét úgyszólván a szabad ég alatt tölti el, mert különben a lakás romlott levegője végzetessé válhatna, főleg a gyermekekre.

2. *A falusi lakóházaknál* általában ugyanazok a hiányosságok állanak fenn, mint a szállásiaknál, de tetézi a bajt az árnyékszék- és pöcegödör primitív építésmódja és az ivóvíznek ebből származó gyakori szennyeződése.

A legkisebb szálláson is elég tágas a hely ahhoz, hogy a pöcegödör, trágyadomb, szemétdomb, stb. messze kerüljön a kúttól. Faluhelyen, különösen, ha a telek kisebb, nincs elég távolság köztük és így a talaj nem szűrheti át a trágyalétől megfertőzött talajvizet, amelyből az ásott kút táplálkozik. A pöcegödört téglából kellene falazni (beton még jobb). Ennek a költsége bőven megtérülne azáltal, hogy az értékes trágyából és trágyaléből semmi sem vész kárba. Még falazott pöcegödör mellett is legalább 10—12 méter távolság legyen a kútig. A kútkávát pedig legalább 20—30 centiméterrel az udvar szintje fölé kell emelni és a környékét kitéglázni, hogy az eső és a hólé a kútba ne folyhasson, mert ezáltal szüretlenül kerül a szennyes csapadék az ivóvízbe.

Helytelen az ősi, egytraktusos alaprajzú építkezési forma, melynél a ház véggel áll az utca felé. Egy szoba néz az utcára, hozzá vannak ragasztva, sorjába a többi szobák, mellékhelyiségek, istálló, előttük veranda. Át kellene térni a „fordított ház” rendszerére, melynél a szobák az uccára, a mellékhelyiségek az udvarra néznek, szóval kéttraktusban vannak elhelyezve, a ház az utcahomlokzat hosszában épül. Ennél falakat takarítunk meg és sok fűtőanyagot, mert jobban tartja télen a meleget (nyáron pedig sokkal hűvösebb) az olyan helyiség, amelynek csak két fala van kitéve a hidegnek, szélnek és napnak. Az ilyen alaprajznál kevesebb kéményre is van szükség. Igaz, hogy a hosszában, egymásután sorakozó helyiségeknél, azaz egytraktusos építkezéseknél is gyakran csak egy kéményt vezetnek fel a tető fölé, a többi tűzhely füstjét a padláson lefektetett téglá-, sokszor pedig csak tapasztott huzatokon vezetik az egyetlen kéménybe. Ez azonban a legnagyobb mértékben tűzveszélyes és az építkezési törvény is tiltja, de persze faluhelyen még nem nagyon ellenőrzik.

Olyan helyeken, ahol ásott kutakból nem lehet ivóvizet kapni,

a községnek kell gondoskodnia jó ivóvizet szolgáltató közutakról. Ma már az állami egészségügyi intézmények is nagy gondot fordítanak erre a kérdésre, mert a hivatalos kimutatások szerint óriási hiányok mutatkoznak e téren. Jugoszlávia lakosságának alig egy-egyed része jut kifogástalan minőségű, elegendő mennyiségű ivóvízhez.

Községi feladat az utcák útburkolatának kiépítése és öntözése is. Sajnos, sok gazdag falu nem fordít erre semmi gondot sem, pedig az utca porában tenyésző tüdővészbacillus egyformán fertőzi a szegényt és gazdagot és ugyanazt a levegőt szívják az iskolában a beteg és egészséges gyermekek egyaránt. Addig is, míg a falu költségvetése elbírja majd a kövezéssel és öntözéssel járó kiadásokat, a járda és a kocsút között fasort és zöld sövényt kellene ültetni, ami nem kerül sokba és a por nagyrészt felfogja.

Bármennyire megszokott, kényelmes is, mégsem volna szabad az istállót, disznóólat a lakóházzal egybe, vagy hozzá közel építeni. A vízvezeték, csatornázás hiánya, a földes szoba-konyha padló, a tudatlanság és maradiság miatt úgylis gyengén elégíthetők ki a tisztaság és higiénia követelményei, hát még, ha a lakás közelében tartjuk a háziállatokat és velük a legyek millióit! Ezeket a melléképületeket az udvar hátsó részében kell elhelyezni, fasorral vagy jó magas sövényel elkerítve. Kisebb telkeknél, sűrűbb településnél pedig egyáltalán nem engedhető meg a nagy tömegben való disznó-hizlalás. Akinek ehhez módja van, menjen ki a szállásra, vagy a falu szélére hizlalójával, ne veszélyeztesse az egész környék egészségét és nyugalmaát.

Farkas Ferenc

KAZINCZY VAGY HENLEIN?

A német fasizmus frontján új roham indult meg az európai színezetű magyar értelmiség ellen. Egyszerre és egyformán Magyarországon és Szlovénzián. A célpont, az áldozat: a szabadkőművesség. Az a titkos valami, amire minden rosszat rá lehet fogni, tehát az a pozitív valami, ami hangoskodás és kikiáltók nélkül: cáfolhatatlan kulturtörténelem. Vondd ki a történelemből a szabadkőművességet és megtudod, hogy mit veszítettél. Ha tudod, hogy a fasizmus az emberiség tudatából kénytelen kilúgozni a szabadkőművességet, akkor mindennél jobban tudod, hogy mi a fasizmus célja és megérted, hogy a német fasizmusnak mért kell magyar füllajtárjait rohamra küldeni a magyar szabadkőművesség ellen. A magyar képviselőházban Szálasi legális utódja, Hubay Kálmán fújta meg a kürtöt, Szlovénzián pedig az Egyesült Magyar Párt állapította meg szabadkőműves tagjaival szemben az összeférhetetlenséget. Ez nem lehet véletlen. Husz évig nem ismerték az összeférhetetlenséget, ha most egyszerre és határidőhöz kötötten likvidálják ezt a viszonyt, akkor itt Henlein parancskezére ismerünk. Henlein és a szabadkőművesség tényleg összeférhetetlen, amiből világosan következik a kapcsolt részek szabadkőművesi összeférhetetlensége. Ez a máról-holnapra jött határozat, ez a lemásolt